

גיליון מורחב
במלאת 40 שנה לנפילתו
של שלמה אומן ז"ל עקה"ש
ובסופו רשימת הספרים שנסקרו ב'המעין'

מכון שלמה אומן
מכון מחקר תורני

המעין

גיליון 242 • תמוז תשפ"ב
[כרך סב, גיליון ד]

הַמַּעֲיָן

בתוכן:

- 5 יוידע קספר כולכם בדין... ברוך מחיה המתים' / **דבר העורך**
- 7 על שלמה אומן ז"ל
- 11 ביורום הלכתיים ויחסם למציאות / **שלמה אומן ז"ל**
- 16 מכתב בעניין היחס לשירות בצה"ל / **שלמה אומן ז"ל**
- 17 כל קבוע כמחצה על מחצה / **הרב אופיר סעדון**; תגובה: **פרופ' יונתן אומן**,
פרופ' ישראל אומן, **שהם בריס**

איגרות גדולי ישראל

- 26 איגרות רידב"ז אל רש"י הילמן זצ"ל בעל 'אור הישר' / **רבי יעקב דוד וילובסקי זצ"ל** (רידב"ז)
- 29 בעניין קנין בשבת / **הרב שלמה זלמן אורבך זצ"ל**

הלכה ואקטואליה

- 32 חיוב מזונות הילדים / **הרב דוד ברוך לאו**
- 32 קימה לכבוד רבו בזמננו / **שלום ניסים בוזגלו**, **ישי בורנשטיין**
- 47 נספח: **מכתב הרב יצחק יוסף**
- 54 האם מותרת 'המתת חסד' על ידי אמירה לגוי? / **הרב יצחק רונס**
- 54 דינו של בשר מתורבת מביצת תרנגולת או מביצית מופרית של פֶּרָה / **הרב פרופ' ארי זיבופסקי והרב יואל קניגסברג**; תגובה: **הרב זאב וייטמן**; תגובת המחברים...
- 65 האם יש מקום לשימוש במכשיר "אמזון אֶקו" ודומיו בשבת? / **הרב איתן קופיאצקי**
- 77 נספח: **מכתב הרב דוב ליאור**

ענייני שמיטה

- 91 חשבונות השמיטה התמוהים בספר כפתור ופרח / **שי ואלטר**
- 91 "בחריש ובקציר תשבות" – שיטת הרמב"ם: שיעור ודברים לזכרו של
- 102 מו"ר הגאון המופלא רבי שלמה פיער זצ"ל / **פרופ' דוד הנשקה**
- 102 ביורום בעניין פירות שביעית בצה"ל / **הרב מרדכי עמנואל**;
- 116 תוספת מאת **הרב אליעזר רייכמן**

ביורוי הלכה

- 126 לבירור המושג התלמודי 'גובהה של עיר' / **פרופ' יוסי כץ**
- 135 'עשר בשביל שתתעשר' רק בצדקה שקעבר למעשר / **הרב מיכאל דושינסקי**

עוד על שיטת הרב שאול ישראלי זצ"ל בפרשת 'האח והאחות' לאור ממצאים חדשים /
140 הרב אורי רדמן

לבוא חמת - 'מעלני אנטוכייה': האם קטנו התרגומים הארצישראלים מפשוטו
של מקרא? / הרב ד"ר מרדכי הלפרין

תפילה ולשון הקודש

156 מיפיו נוסחי התפילה / הרב אהרן גבאי

לשון הקודש או שפה שמית? תורה ומדע בשאלת מוצא הלשון העברית /
185 הרב ד"ר יהונתן וורמסר

תגובות והערות

עוד בעניין פירסום מכתבים אישיים ישנים / הרב עמיחי כנרת; 'מבורכת ה' ארצו' /
196 הרב איציק אמת; תגובה בעניין דרכי פסיקת הלכה / פרופ' אביעזרי פרנקל ...

זיכרון להולכים

הספד על הרב שלמה גורן זצ"ל / הרב זלמן נחמיה גולדברג זצ"ל

"מה' מצַעֲדֵי גֶבֶר וְאָדָם מֵהַ יָבִין דְּרָפֹו": דברים לזכר דודי פרופ' יעקב שויקה ז"ל /
204 הרב חיים סבתו

208 משה עבד ה': על סבא הרב פרופ' משה דוד טנדלר זצ"ל / הרב שמואל רפפורט

ארבעה כתרים: מחשבות וזיכרונות לזכרו של רבינו הרב שמחה הכהן קוק זצ"ל /
212 הרב יהושע וייסינגר

על ספרים וסופריהם

שרידים מפירושו למסכת אבות המיוחס לריטב"א או לתלמידו / פרופ' יעקב שמואל שפיגל
218 אקדמות למהדורה מתוקנת של מורה נבוכים בתרגום רבי שמואל אבן תיבון /

240 הרב יהודה זייבלד

255 התרגום החדש לאנגלית של ספר 'שומר אמונים' לרבי יוסף אירגס / פרופ' עווד ישראלי
להגהות על הש"ס מאת הרא"מ הורוויץ מפינסק זצ"ל וילקוט המפרשים החדש' של

מהדורת 'עוז והדר' / הרב יעקב טריביץ

259 קווים לדרכי לימודו ולמדיניותו ההלכתית של מרן הרב עובדיה יוסף זצ"ל,
עי"פ הקדמתו לשו"ת 'ביע אומר' / הרב נתן קוטלר

264 הרב יעקב טריביץ

274 הרב יעקב טריביץ

309 רשימת הספרים שנסקרו במדור 'נתקבלו במערכת' בגיליונות 'המעין'

379 רשימת הספרים שנכתבו עליהם מאמרי סקירה וביקורת בגיליונות 'המעין'

388 רשימת המאמרים בכרך סב [גיליונות 242-239]

ההגהות על הש"ס מאת הרא"ם הורוויץ מפינסק זצ"ל וילקוט המפרשים החדש' של מהדורת 'עוז והדר'

נודע בשער בת רבים שמעו של הגאון האדיר מגאוני ליטא, האדם הגדול בענקים מוהר"ר אלעזר משה הורוויץ זללה"ה (תקע"ז-תר"ן), שהיה אב"ד פינסק משנת תר"ך. גאונותו המופלאה, וחריפותו ובקיאותו בכל מכמני התורה, עשו לו שם בכל קצוות עולם התורה¹. חיבה יתירה נודעת לו מההערכה העצומה שרחש לו מרן דורות בתראי בעל החזון איש זצוק"ל. על המימרא של הגר"ח מבריסק שמנה את שלושת גדולי דורו (אביו הבית הלוי, מהרי"ל דיסקין והגר"י סלנטר) והוסיף שאם רוצים אפשר להוסיף רביעי: הגאב"ד דפינסק הגרא"מ הורוויץ, נענה מרן החזו"א ואמר 'אכן אנו רוצים!' (מעשה איש ח"ד עמ' צא). ובאורחות רבינו (הגר"י קנייבסקי): 'מרן מאוד החזיק מרא"מ כאחד מיחידי גדולי הדור בתקופה ההיא'. חתנו, ר' ברוך אפשטיין בעל ה'תורה תמימה', בנו של הגאון ר"מ בעל 'ערוך השולחן', כתב הספד גדול אודותיו הנקרא 'נחל דמעה' ביום השלושים לפטירתו ו' מנחם אב תר"ן, והוא בן ע"ג במותו². וראה גם בערוך השולחן (אה"ע סי' קכב ובסדר הגט) שהביא דבר הלכה ממחותנו הגרא"מ. היכרותו העיקרי של עולם התורה עם רבינו הגרא"מ איש פינסק היא דרך הגהותיו אשר נדפסו בחייו ע"י האלמנה והאחים ראם בש"ס וילנא משנת תר"מ עד תרמ"ב, על המסכתות בתחילת הש"ס, ובעיקר מסדר מועד (וכן על משניות זרעים), וגם הגהות אלו המה מקצת מחידושי על סדר הש"ס. וכבר הוצרו על כך מאוד בני הגר" צבי הירש וואלק בעל 'כתר כהונה', אשר מילא את מקום הגרא"מ

1 אין כאן המקום לזה, ובאמת היה מן הראוי לכתוב מאמר הערכה לדרכי לימודו, אבל אעיר בקצירת האומר, שכל המעיין בקביעות בהגהות נפלאות אלו רואה כי שגורים על לשונו פסוקי נ"ך ודברי הירושלמי והמדרשים בכל מקום. בשנת תשל"א הוציאו נכדיו ליקוט פירושים על סדר כל התנ"ך מתוך הגהותיו. כדרך לימודו דדקק בלשונו הגמרא הדק היטב (עי' למשל בהגהותיו על שבת מא, ב ו-סג, א, ובענין סדר קדמויות האמוראים עי' בהגהותיו על שבת כה, ב ו-לב, א ועוד). סיפור על עוצם קדושתו ראה בספר 'אורחות יושר' להגר"ח קנייבסקי (ערך השגחה), וב'אורחות רבינו' הביא בשם החזו"א סיפור נורא על גודל יראתו. על ענוותנותו יש לציין כי למרות היותו 'מתנגד' חריף (ראה גם אהל משה ח"ב סי' סח: "רק דרך מנגדינו אשר יעקשו הישרה למען כבוד גדוליהם והוא כבוד המדומה") קיבל האמת ממי שאמרה, ובהגהותיו לשבת קיט, א כותב רא"מ: "עיני היטב שו"ע של הג"ר ז' מלאדי בקו"א ותמצא נחת", ובאהל משה ח"ב (סי' נג) כתב עליו: "ראיתי לאחד מיוחד מגדולי הדור שלפנינו הוא ניהו הרב מלאדי שהמציא קולא חדשה" וכו', ושם (סי' צב): "ויעיין בדברי הגאון מלאדי בתשובותיו שבסוף שו"ע יו"ד שלו, וכל דבריו ערבים ונכונים".

2 עי' בספרו שמות כג, ה מה שהביא ממנו. ועי' אהל משה ח"ב סי' כג.

ז"ל משנת תרנ"ה ברבנות פינסק, בהקדמתם לספר 'כתר כהונה' על הספרי, וסיימו ש'חבל על דאבדין'³.

עד מהרה נודע טבען של הגהותיו-חידושויו אלו בעולם, וכל צורב נתוודע לאלתר להערותיו העמוקות והחריפות. בכל קושיא או תירוץ ואף בהערה קצרה של הגרא"מ עומד הוא על כובד מרכז הסוגיא, ובגאונותו דומה עלינו סיגנונו כדוגמת קושיות הגאון רבי עקיבא איגר⁴. הלומדים בש"ס ידעו להעריך נכונה 'הגהות תמימות' אלו, והם תפסו מקום של חשיבות מיוחדת בשורה הראשונה של המפרשים השונים שבסוף הש"ס. כדרך גאוני ליטא הוא אף מחדש פירושים מחודשים המנוגדים לרבתינו הראשונים ז"ל (הפותחים בלשון "ולולי דבריהם"), או מביע הכרעתו בראיות מן התלמוד במקום שנחלקו הראשונים⁵.

כתב באורחות רבינו בעל הקהילות יעקב (ח"ג עמ' קיג): "מקובל אצלי ממרן החזו"א... שאמר כשעוסקים בגמרא לעיין גם באחרונים... חידושים מהגאון רא"מ הורוויץ...". ואכן בספר 'חזון איש' מביא כמה פעמים מהגהותיו (כדוגמת סי' עג ס"ק ג וסי' קן ס"ק כב). בחלק חו"מ בסי' כב (מאביו של החזו"א) הוא כותב 'כלל גדול' ביסוד הקניינים, ומסיים בזה"ל: "וזכרני שכדברים האלה כתב הגאון ר' אלעזר משה מפינסק שיחיה בהסכמתו להש"סים דווילנא הנדפסת במסכת ב"ב, ודו"ק בדבריו כי נכונים הם מאוד"⁶. ומרן הכהן הגדול מראדין בעל החפץ חיים זצ"ל, שע"פ מִסְפְּרֵי קורות הימים נתפעל מאוד בפגישתו עימו לראות את בקיאותו היתירה בסדר קדשים⁷, מביא מהגהותיו בספרו הגדול 'משנה ברורה' (ביאה"ל סי' תקן סע' 3

3 הגהות על שאר מסכתות הש"ס לא נדפסו בדפוס ראם עקב ויכוח עם בני משפחתו של הגרא"מ. וכבר מזליה הרבה להביא מחידושי הגרע"א והוא מנסה תדיר ליישב את קושיותיו, בשונה משאר האחרונים שאינו מביא כמעט, כדרכו בדרך לימודו. בהגהותיו לשבת צט, ב כתב: "ולא כאחד מיוחד מנאוני הזמן ששגג בזה", וכפי הנראה הוא הגרע"א בחידושו לעירובין כא, א (יש לציין גם כי ניכר המו"מ המרובה יחסית של הגרא"מ בדברי הגאון שאגת אריה).

5 ראה על השקפה זו באהל משה ח"ב סי' סח. פעמים רבות הוא מנסה ליישב את פירוש רש"י מקושיות בעלי התוס' עליו. למשל יש לציין לדבריו בחידושו לברכות מו, ב על דברי הגמרא להיכן הוא חוזר כו': "עיין רש"י ותוס'. ולולי דמסתפינא הוה אמינא דקאי אברכת בית האבל" וכו'. זהו פירוש מפתיע ומחודש ללא ספק, וזכה לכוון לדברי הגאונים שפירשו כך, ע"י שבלי הלקט, ריצ"ג, תמים דעים, ותורת האדם להרמב"ן.

6 נדפס בספר אהל משה ח"ב סי' קלח, והוא משנת תר"ך - עשרים שנה קודם מפעל דפוס וילנא דשנת תר"ם.

7 ועי' להגר"ח"ע באחיעזר (ח"ג סי' סב) בהביאו קושיית הגר"ח מבריסק בענייני קדשים, שםסיים: "ועיין במלבושי יום טוב ח"ב חלק חו"מ סי' א שהרגיש בזה, ופלפל עם הגאון ר' אליעזר משה האבד"ק פינסק, יעו"ש" (הובא גם בזרע אברהם סי' יט). וראה גם באבן האזל פרק כ מהל' מכירה שהביא את המו"מ בין הגרא"מ להמלבושי יו"ט, וכך גם בתשובת מענה אליהו להגאון אדר"ת סי'

ג, ושעה"צ שם ס"ק נח). גם שאר גדולי ישראל הביאו חידושיהם, ואלו בחיבוריהם, מהם חידושים להלכה הנוגעים לדינא⁸.

הכל תלוי במזל אפילו ס"ת שבהיכל, ובשנת תרמ"ט, שנה לפני פטירתו זצ"ל, הוציא נכדו הרב שמעון כהן את הספר 'אהל משה' ובו חידושי זקנו על רבות ממסכתות הש"ס, ותימלא הארץ אורה. לכמה הגהות הוסיף נכדו הנ"ל ציצין ופרחים, ומסיים שמו בר"ת 'ש"ך'. הספר הנ"ל מעוטר בהסכמת המחבר עצמו, רבינו הגרא"מ, המאשר את הדפסת חידושיהם למסכתות הש"ס. בהקדמת הש"ך הנ"ל מסביר עניין ההגהות הרבות שלא נכנסו ל'ארבעת הכרכים' הראשונים שיצאו לאור בוויילנא. דא עקא, שלמרות שבספר נוספו אלפי הגהות חדשות (ומהם מדברים ששמע בעל-פה מהגרא"מ), ובעיקר נוספו הגהותיו על רוב מסכתות הש"ס שהיו חסרות לגמרי

סו. בעל מלבושי יו"ט הג"ר יו"ט הכהן ממיר התכתב רבות עם הגרא"מ כפי שכתב בהקדמת ספרו, ורבים מהסימנים באהל משה ח"ב הם להגרי"ט הנ"ל. כמו כן הג"ר מרדכי פרידבורג בעל 'דברי מרדכי' התכתב רבות עם הגרא"מ, והתשובות ביניהם נדפסו בספרו הנ"ל. וע"ע בתשו' מהרש"ם ח"ג סי' רעד וח"ז סי' מד בתשובה אליו. וע"ע להנצי"ב מוואלאזין במשיב דבר (ח"א סי' מ) שהביא דברי תורה ממנו, וכן בחיבורו העמק דבר פרשת אמור ובבמדבר ו, ו; כת, לא (ואגב, חידושים אלו הביא חתנו הג"ר ברוך - שלא בשם אומרם - ב'תורה תמימה' שם אות נז). יש לציין את חומרתו לחוש במחצלות משום גזירת תקרה (אהל משה ח"ב סי' יז), ע"י ב'עובר אורח' להאדר"ת עמ' קכה שמתואר שם את המשא ומתן בין הגרא"מ להגאון ר' דוד פרידמן מקרלין בעניין זה. עוד הערה ממנו על חשבון ט' בתמוז נמצא בהסכמתו לספר ברכת אברהם מר' אברהם אביש מפרנקפורט. יש מקום להוציא מהדורה שניה של אהל משה ח"ב הנ"ל, ולהוסיף בה הרבה מחידושי המפורסם בספרים שונים.

8 חידושים לדינא מהגהותיו לש"ס הובאו בהר צבי להגרצ"פ זצ"ל יו"ד סי' קנד, שהביא את חידושו הגדול בהלכות נידה בהגהותיו לשבת יא. ובציץ אליעזר בכמה מקומות לגבי שבות דרפואה ביו"ט הביא מהגהותיו לשבת קלד (ח"ח סי' טו ח"י סי' יג וח"א סי' מ). וכן בשבט הלוי (ח"י סי' קט) הביא את חידושו לגבי כלי שמלאכתו לאיסור דאין לטלטלו לצורך גופו היכא דאפשר בלא"ה מהגהותיו לשבת קכד (ובשעה"צ סי' שח ס"ק יג כיוון לדבריו). כמו כן חידש שהשוחט בשמאל פטור, ע"י בהגהותיו לפסחים סו, א, וע"י בשבט הלוי ח"ז סי' סד וח"ח סי' קעו, ובמנחת שלמה להגרש"ז ח"א סי' ז וח"ב סי' נח. דברים רבים מתבדרים בבי מדרשא משמו, כגון חידושו הידוע בסוכה דף ק' שהנאנס בשינה מחוץ לסוכה אין בזה ביטול מצוה, או הכרעתו בשבת כג שאף כלי אכילה אסורים בטיטול שלא לצורך כלל בשבת, ודבריו לגבי איסור תענית שש שעות בשבת דלא מניין לה מעת קימתו (הגהותיו לרא"ש פ"ק דשבת), ועוד. הרבה מחידושי בלולים מסברות מפתיעות, כגון שהוספת שמן לנר חנוכה נחשבת כהדלקתו (הגהותיו לרא"ש פ"ב דשבת), שאונן נחשב שאין מזונות כלבו עליו לעניין איסור האכלתו בשבת (שבת ל), שכשתפילין על ראשו הוא כקורא בתורה ונאסר משום כך בבית הכסא (שבת סב), שאין בבן נח דין של ספק פיקוח נפש (פסחים ב, ב), ועוד רבים. וראה עוד בחידושו בברכות נט, א הפותח ב"ולולא דמסתפינא לחדותי מילתא". גם בנידון הידוע של הנשמת אדם בשם ר' אבלי מוויילנא בנידון שכחת ר"ה בלילה (ע"י שעה"צ סי' תקפ"ד) כתב בהגהות לעירובין מ, ב "וכבר הארכתי במקום אחר" וכו'.

בש"ס ווילנא, מ"מ נחסרו משום מה כמה מההגהות שכבר נדפסו בדפוס ווילנא. יש להעיר שחלק מההגהות והקושיות וההערות שכבר נדפסו בש"ס וילנא נכתבו בספר בשינוי נוסח, ופעמים השינוי מהותי בהבנת העניין. על-פי רוב בספר דבריו מנוסחים בהרחבה יתירה, ונראה שיד נכדו ש"ך הנזכר לעיל הייתה בספר - בראותו שזקנו כדרך הגאונים ברצותו מקצר הרחיב עלינו הדרך למען תרבה הדעת, ותשואות חן לו. בשנת תשכ"ח יצא לאור הספר אהל משה שוב עם תוספת ההגהות מש"ס וילנא, וכך נשלמה מלאכת הגהותיו על הש"ס. שנתיים לאחר מכן (תש"ל) יצא לאור הספר 'אהל משה' חלק שני ובו תשובותיו להלכה (מהם מתוך כתבי יד), וליקוט דברי תורה מתוך פרסומים שונים.

* * *

מאז אשר החלו מדפיסים חדשים להדפיס את הש"ס בצורה מהודרת ומשוכללת יותר מדפוס האלמנה והאחים ראָם (עד אז כמעט כל המהדורות היו צילום של דפוס האלמנה), כגון 'ש"ס וגשל' שיש לו זכות ראשונים בזה ולאחריו 'ש"ס טלמן', הם הרגישו בצורך לאחד את כל ההגהות המרובות שנדפסו - רובן לראשונה - בסופי הכרכים של ש"ס האלמנה כל אחד בנפרד, ומהו שלא במקומן בסופי מסכתות אחרות מפני אילוץ קוצר הזמן שהתחייבו לסיים בו את כל הש"ס (שש שנים - תר"מ-תרמ"ו), ומעתה כל הגהות הגאונים מדורם של המדפיסים ראָם (רש"ש, בן אריה, רד"ל, חשק שלמה ועוד) לוקטו אל מקום אחד ונקראו בשם 'הגהות וחיידושים'. כל המדפיסים החדשים הבינו שכדי להשלים את המלאכה בהדפסת חיידושי רא"מ הורוויץ יש לעיין בספר 'אהל משה' הנ"ל, וכך להפוך את הגהות הגרא"מ - שהם מן ההגהות החשובות ביותר כאמור - לשלמות. ואכן הם הוסיפו את כל ההגהות החסרות, וכ"ש שהביאו את דבריו על המסכתות שכלל לא נדפסו עד עתה הגהות ממנו. כל לומד, בכל אתר ואתר, יודע אל נכון, שבגישתו ללמוד ולעיין ב'הגהות וחיידושים' יוכל לראות את דעתו של הגרא"מ כמעט על כל דף ודף מכל מסכתות הש"ס, כשם שהוא מעיין בצורה זו ברש"ש ודומיו.

9 בש"ס וגשל אף הגדילו לעשות בהוסיפם הגהות יקרות [מלבד 'עיני שמואל' לזקנם] 'הגהות מהרש"ם' מבערזאן, גדול המשיבים בדורו. עד היום הם הבעלים הבלעדיים להגהות אלו (מלבד ההגהות למסכת פסחים שנדפסו פ"א בספר בפני עצמו). עוד יש לציין את הגהות מלא הרועים, שבמהדורת וגשל (נהרדעא) השלימו עוד הגהות מתוך הספר 'מלא הרועים החדש' משנת תשל"ג (בדבר זה נתקלתי אגב לימודי, ולא ראיתי שהתהדרו מהדירי הש"ס בזה). כמו כן הוסיפו מאות קטעים חדשים להגהות היעב"ץ (מתוך קולן של סופרים וכת"ק), ואכמ"ל. בשולי הדברים, יש להאיר כי מהדורת 'ווילנא החדשים' הנדפס לא מכבר, כשמו כן הוא, ממש כדמות וילנא הישנים. ולכן למרות שסידרו בצורה נאה את 'ליקוט המפרשים' לא נמצא שם כלום מהגרא"מ, אלא רק מה שנדפס בתחילת הש"ס מאז דפוס ראָם.

מהדורת 'עוז והדר' הציבה את עצמה בקידמת המהדורות החדשות¹⁰, והיא נתפסת אצל רבים כהמהדורה המעודכנת ביותר. גם במהדורה זו איחדו את כל 'ההגהות והחידושים' אל מקום אחד (למעט את הגהות הרש"ש, וכן את היפה עיניים ומאיר נתיב במדור לעצמם), וקראוהו בשם 'ילקוט מפרשים החדש'. גם עורכים אלו ידעו על קיומו של הספר 'אהל משה' הנ"ל, וכתבו במבואם (הנדפס במסכת ברכות) שהם השלימו את הגהותיו של הגרא"מ שהיו חסרות עד כה מתוך הספר אהל משה. בכמה מן המסכתות (וכדלהלן) אף קראו להגהותיו בשם הספר: 'הגהות אהל משה' ולא בשם המחבר¹¹, כהכרזה שפנים חדשות באו לכאן. העורכים הבטיחו במבואם כי: "ימצא הלומד ב'ילקוט' קטעים רבים אשר בדפוס וילנא נשמטו לחלוטין או שנדפסו שלא במקומם, ובמהדורתנו ניצבים על מכונם".

אמנם למרות ההצהרות הנ"ל חסרות בילקוט המפרשים החדש של עוז והדר **אלפי** הגהות מהגאון רא"מ (ובהם חידושי דינים להלכה וכאמור). אמנם נכון, מדובר במלאכה גדולה מאוד להעתיק ולהגיה ולתקן ולמצוא מקורות ולציין ציונים גם לדברים שכבר נדפסו בש"ס וילנא וגם בתוספות מספר אהל משה, וממהדורה למהדורה אכן נוספות מסכתות שבהם המלאכה הורחבה ואף הושלמה, אולם לא מוזכר בשער כל מסכת או בראש 'ילקוט המפרשים החדש' על כל מסכת של מהדורת 'עוז והדר' מה וכמה הוכנס ותוקן בכרך זה שנמצא בידך, וכן לא ייעשה. אפשר לצפות, גם בעניין חידושי הגרא"מ וגם בעניין המפרשים האחרים והמדורים האחרים שבש"ס עוז והדר המהודר, שתהיה שקיפות ובהירות רבה יותר לגבי השאלה מה כלול בכרך שלפניך, ולגבי מה שתוקן או הוסף או שונה בין מהדורה למהדורה. 'מלאכתכם מלאכת שמים היא, שמא אתם מחסרים אות אחת או מיתרים אות אחת ונמצאתם מחריבים את כל העולם כולו' (על פי עירובין יג, א).

10 ולדוגמא, במבואם (ריש ברכות) לאחר פירוט רב של כל דפוסי הש"ס מעת המצאת הדפוס, עד דפוס וילנא שנת תרמ"ו, מיד לאחר מכן באה 'מהדורת עוז והדר', בהתעלמות מוחלטת מהרבה דפוסים חדשים (ולא מהדורות צילום!) שבאו לאחר מהדורת האלמנה והאחים ראם. ולמשל המשפט "הכנסנו במהדורתנו חידוש באופן הדפסת החיבורים: כל הפירושים הנ"ל אוחדו לחיבור אחד" אינו אמת, שהרי כל לומדי בית המדרש נתרגלו ל'חידוש' זה כבר כמה וכמה שנים קודם שקם לו דפוס עוז והדר. נראה שמבחינתם השנים הרבות בין תרמ"ו עד מהדורת עוז והדר כלא היו...

11 אף שזה קצת מבלבל, ויש הרבה שאינם יודעים 'אהל משה' זה מיהו, לעומת שמו הנודע של הג"ר אלעזר משה.